

تحلی سیمای اهل بیت (ع)
در دیوان صاحب بن عباد

مهرناز جمادی

عضو باشگاه پژوهشگران و نخبه جوان

سرشناسه	: جمادی، مهرناز، ۱۳۶۶ -
عنوان قراردادی	: دیوان برگزیده. شرح
عنوان و نام پدیدآور	: تجلی سیمای اهل بیت(ع) در دیوان صاحب بن عباد/ مهرناز جمادی.
مشخصات نشر	: رشت : نشر بلور، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص. وزیری
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۶-۰۴۵-۶
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: صاحب بن عباد، اسماعیل بن عباد، ۳۸۵-۳۲۶ ق.
موضوع	: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- شعر
موضوع	: خاندان نبوت -- شعر
موضوع	: صاحب بن عباد، اسماعیل بن عباد، ۳۸۵-۳۲۶ ق. -- دیوان -- نقد و تفسیر
موضوع	: شعر عربی -- قرن ۴ ق. -- تاریخ و نقد
شناسه افزوده	: صاحب بن عباد، اسماعیل بن عباد، ۳۸۵-۳۲۶ ق. -- دیوان. برگزیده. شرح
رده بندی کنگره	: PJA ۳۹۵۳/۵۹۰۸ ج ۱۲، ۲
رده بندی دیویی	: ۸۹۲/۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۰۱۸۶۸

تجلی سیمای اهل بیت(ع) در دیوان صاحب بن عباد

نویسنده:	مهرناز جمادی
ناشر:	انتشارات بلور
نوبت چاپ:	اول
تاریخ انتشار:	۱۳۹۲
تعداد صفحه/قطع:	۱۶۰/وزیری
چاپ و صحافی:	چاپ زیتون
شمارگان:	۱۰۰۰
قیمت با جلد شومیز:	۷۰۰۰ تومان
قیمت با جلد سخت:	۸۰۰۰ تومان

نشانی: رشت، خیابان امام خمینی، کوئی الخراج جنب مسجد، انتشارات بلور
همراه: ۰۹۱۲۱۹۷۵۱۳۳ تلفنکس: ۰۱۳۱-۲۲۵۵۷۵ فکس: ۰۱۳۱-۲۲۵۵۶۱۷

Email: boloor. publications@gmail.com

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۱
مقدمه.....	۱۳

فصل اول:

زندگی صاحب بن عباد

۱- سیری در زندگی صاحب بن عباد.....	۱۷
نگاهی به آل بویه.....	۱۸
۲- مذهب صاحب.....	۲۰
اخلاق و سیره صاحب.....	۲۱
۳- سیاست و روش کشور داری.....	۲۲
۴- علم آموزی و دانش گستری صاحب.....	۲۲
۵- الف: تألیفات.....	۲۵
ب: اساتید صاحب.....	۲۶

- ج: کتاب‌هایی که به نام صاحب نوشته شده و به او هدیه گردید ۲۶
- سروده‌های صاحب ۲۷
- نثر صاحب ۲۸
- صاحب و زبان فارسی ۲۸

فصل دوم:

تجلی سیمای اهل بیت (ع) در دیوان صاحب بن عباد

- ۱- ليلة المیت ۳۱
- ۲- ازدواج حضرت علی (ع) و فاطمة زهرا (س) در اشعار صاحب ۳۵
- ۳- جنگ‌های بدر، احد و خیبر و رویارویی عمر و مرحب با امام علی (ع) ۳۸
- جنگ بدر ۴۰
- جنگ احد ۴۲
- جنگ خیبر و رویارویی مرحب با امام علی (ع) ۴۵
- عمرو بن عبدود در جنگ خندق ۴۶
- ۴- ولایت و جانشینی حضرت علی (ع) در اشعار صاحب ۴۶
- ولایت و جانشینی امام علی (ع) در اشعار فارسی ۴۷
- دشمنان امام علی (ع) مخصوصاً ناکثین در اشعار صاحب ۵۰
- دشمنان امام علی (ع) مخصوصاً ناکثین در اشعار فارسی ۵۱
- فضائل امام علی (ع) و تقوای ایشان در اشعار صاحب ۵۲
- فضائل امام علی (ع) و تقوای ایشان در اشعار فارسی ۵۳
- سخاوت و کرم امام علی (ع) در اشعار صاحب ۵۴
- سخاوت و کرم امام علی (ع) در اشعار فارسی ۵۴

- علم و دانش امام علی (ع) در اشعار فارسی..... ۵۷
- شجاعت حضرت علی (ع)..... ۵۹
- بزرگی و عظمت امام علی (ع) در اشعار صاحب و فارسی..... ۶۳
- شفاعت امام علی (ع) در روز محشر در اشعار صاحب و فارسی..... ۶۵
- علی (ع) اولین مسلمان..... ۶۹
- علی (ع) برادر بهترین پیامبران..... ۷۰
- خوابیدن حضرت علی (ع) در بستر پیامبر (ص)..... ۷۳
- علی (ع) همسر سرور زنان عالم..... ۷۶
- علی (ع) و دادن انگشتری به سائل در حال رکوع..... ۷۸
- علی (ع) مرد میدان جنگ..... ۸۴
- علی (ع) در جنگ بدر..... ۸۷
- علی (ع) در جنگ احد..... ۸۹
- علی (ع) در جنگ خُنین..... ۹۲
- علی (ع) در جنگ احزاب (خندق)..... ۹۵
- علی (ع) در جنگ خیبر..... ۹۸
- علی (ع) در جنگ جَمَل..... ۱۰۰
- علی (ع) در جنگ صفین و نهروان..... ۱۰۱
- علی (ع) باب شهر علم نبی (ص)..... ۱۰۵
- علی (ع) وحیث منزلت..... ۱۰۷
- علی (ع) قسیم النار والجنتی..... ۱۱۰
- مُباهله..... ۱۱۲
- نزول سوره «هل أتى» در شأن علی (ع) و اهل بیت آن حضرت (ع)..... ۱۱۶

غزوه تبوک.....	۱۲۰
حیدر.....	۱۲۹
۵ - حب اهل بیت در شعر صاحب بن عباد.....	۱۳۰
۶ - وصی.....	۱۳۲
۷ - القاعدین.....	۱۳۵
۸ - الناکثین.....	۱۳۷
۹ - القاسطین.....	۱۳۹
۱۰ - علی (ع) به نسبت رسول (ص) مانند هارون به نسبت موسی (ع).....	۱۴۲
۱۱ - قتل عمرو.....	۱۴۵
۱۲ - مارقین و جمل.....	۱۴۷
۱۳ - حیدر (ع).....	۱۴۸
نتیجه گیری.....	۱۵۱
منابع.....	۱۵۷

پیشگفتار

بسم الله الرحمن الرحيم هست کلید در گنج حکیم
فاتحه فکرت، ختم سخن نام خدای است بر او ختم کن

این کتاب حاصل پژوهشی است که شامل دو فصل، که فصل اول آن از مباحث مربوط به زندگی صاحب بن عباد و فصل دوم آن مباحث مربوط به تجلی سیمای اهل بیت (ع) در دیوان صاحب بن عباد و نتیجه گیری علمی از دو مباحث، انتشار می یابد. نگارنده را هیچ گاه این گمان نمی رفت که وقت و اشتیاق کافی برای ورود به این مقوله بیابد.

به همین دلیل پاسخ درستی به دوستانی که سراغ انتشار کتاب یا مباحثی مربوط به این موضوع کتاب می باشد را می دهد. لاجرم با توجه به فراغت نسبی از اشتغالات اجرایی و آموزشی و وقت لازم سه ماهه توانستم برای تنظیم چارچوب بحث و تدوین در فصل کتاب خصوصاً تکمیل کتاب که بسیار بیش از آن وقت بُرد به طوری که این وقت گذاری مستمر یک و نیم ساله باید ماه ها وقت گذاری قبلی برای جمع آوری منابع و فیش ها و وقت گذاری جهت تصحیح مکرر و توأم با وسواس متن تایپ شده را افزود.

به علاوه، همان پیگیری های دوستان، به همراه عنایت و توجه صاحب نظران و پژوهشگران به این کتاب، شوق تکمیل این روند را در دل صاحب این قلم بر آگیخت.

البته ناگفته پیداست که عنایت صاحبان فضل و معرفت به این اثر نه حاکی از ارزشمندی این اثر که ناشی از نگاه کریمانه و خطا پوش خوانندگان است. برای این حقیر یادآور سخن خواجه شیراز، که:

نیکی پیر مغان بین که چو هابدمستان هر چه کردیم به چشم کرمش زیبا بود
سخن آخر این که همه کسانی که راجع به موضوع این کتاب یا سایر مباحث آن،
بیش از من و پیش از من تتبع کرده و قلم زده‌اند، و یا حتی از این پس چنین خواهند
کرد، به این بنده منتی عظیم دارند، که قدر آن نمی‌توانم گذارد.

مهرناز جمادی

زمستان ۱۳۹۱

به عزم مرحله عشق پیش نه قدمی
که سودها از این سفر توانی کرد
«حافظ»

مقدمه

در میان شاعران بزرگ، کمتر شاعری را می‌توان دید که از حضرت علی(ع) و فضیلت‌های بی‌شمار ایشان سخن نگفته باشد، زیرا سخن گفتن از امام علی(ع) که به قول صاحب بن عباد جامع تمام فضیلت‌ها می‌باشد پایانی نخواهد داشت:

تَجْمَعُ فِيهِ مَا تَفَرَّقَ فِي الْوَرَى مِنَ الْخَلْقِ وَالْأَخْلَاقِ وَالْفَضْلِ وَالْعُلَى^۱

از نظر آفرینش و اخلاق و فضیلت و مجد و بزرگی زیبایی‌هایی در وی جمع شده که در دیگر مردم پراکنده است. از طرفی دیگر زندگی مردان بزرگ به انسان می‌آموزد، چگونه او قادر است، زندگی خود را اعتلا ببخشد و خود را به کمال مطلق نزدیک سازد و ردپایی از خود در بستر زمانه برای آیندگان برجا گذارد. صاحب بن عباد رهرویی عاشق است، عاشق مولای متقیان، از این رو منشأ و خاستگاه بیشتر اشعار او الهام از کلام امام(ع) و سیره عملی آن حضرت(ع) و اهل بیت ایشان و احادیثی که از حضرت رسول(ص) درباره ایشان روایت شده، می‌باشد.

عشق حضرت (ع) ریشه‌های فلسفی اخلاقی شاعر را چنان آبیاری می‌کند که شاعر توانسته اندیشه‌های خود را در قالب مرواریدهای کلام به رشته نظم درآورد و یک مکتب اخلاقی را که برخاسته از تعالیم مذهبی شیعی است فراروی جویندگان حقیقت قرار دهد. هان! چه خوش سخنی است، سخن گفتن از امیرمؤمنان، مولای متقیان، مراد رهروان راه حقیقت، پس بنا به قول شاعر:

باده بده - ساقیا - ولی زخم غدير چنگ بزن - مطربا - ولی به یاد امير

تو نیز ای پرخ پیریا ز بالا به زیر دادِ مسرت بده ساغرِ عشرت بگیر^۱

این نکته بدیهی است که اهمیت و ارزش یک پژوهش در آن نیست که زینت بخش قفسه‌های ساکت و بی حرکت کتابخانه‌ها باشد و هر از چندگاهی گرد از رخسار خاک گرفته اش بزداند و باز آن را در کنج تنهایی و سکوت قفسه‌ها زندانی کنند.

یک پژوهش و بخصوص پژوهش تخصصی و علمی را باید با حوصله خواند، با دقت به نقد و بررسی آن پرداخت، با مراقبت کدورتش را زدود و با ظرافت شفافیتش را جلا داد و این ممکن نیست مگر با استیاق به خواندن و مطالعه آن بعضی منصفانه مسائل را در موارد گوناگون عنوان کردند اما همه متفقاً با کلمه‌های محبت‌آمیز و نوشته‌های دلپذیر خود مرا مدیون سخاوت و مهربانی خویش نمودند که همه را خواندم و شنیدم و اگر توان تشکر از یکایک این عزیزان را می‌داشتم قطعاً چنین می‌کردم اما چه سوا که زمان عجل و کم حوصله از عمرها بحال آنچه را که باید انجام دهند گرفته است و شتاب ایام پر مشغله به دغدغه‌های ناشی از توصل به آرزوها و خواسته‌ها اعتنائی ندارد!

این پژوهش به شیوه کتابخانه‌ای مطالعه در اسناد تاریخ و علمی و جمع‌آوری

مطالب و نکات مهم مرتبط با موضوع پژوهش می باشد. بدین ترتیب هدف از نگارش این کتاب بررسی زندگی صاحب بن عباد شاعر برجسته و وزیر فرهیخته ایرانی را در خلال اشعاری با مراجعه به کتاب های مختلف در کتابخانه گوناگون به گردآوری داده های مورد نظر پرداخته سپس داده های مطابق اقتضای تحقیق و پژوهش بررسی و تحلیل نموده ام.

با این همه، اعتراف می کنم که هنوز جای مطالب فراوان در این زمینه ی پژوهش خالی است ولی تردید ندارم که این خلأ را مایه پر استادان و محققان دلسوز، منتقد و صاحب نظر که عمر را در تحقیق و تدریس گذرانیده اند، پر خواهد کرد.